

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2015. gada 8. aprīlī

lietā Nr. 2014-34-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova un Ineta Ziemele,

pēc Tatjanas Karginas (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2015. gada 10. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punkta, 42. panta un 177. panta trešās daļas vārdu „konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punkts nosaka:

„[Bez pamatsoda notiesātajam var piespriest šādus papildsodus:] 1) mantas konfiskācija”.

Krimināllikuma 42. pants nosaka:

„(1) Mantas konfiskācija ir notiesātā īpašumā esošās mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā. Mantas konfiskāciju var noteikt kā papildsodu. Var konfiscēt arī notiesātā īpašumā esošu mantu, ko tas nodevis citai fiziskajai vai juridiskajai personai.

(2) Mantas konfiskāciju var noteikt tikai šā likuma sevišķajā daļā paredzētajos gadījumos.

(3) Tiesa, nosakot mantas konfiskāciju, konkrēti norāda, kāda manta konfiscējama. Tiesa, nosakot mantas konfiskāciju par noziedzīgu nodarījumu pret satiksmes drošību, attiecina to uz transportlīdzekli.

(4) Likums nosaka to notiesātajam vai viņa apgādībā esošajām personām nepieciešamo mantu, kas nav konfiscējama.”

Krimināllikuma 177. panta trešā daļa nosaka:

„Par krāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa, vai ja tā izdarīta, iegūstot narkotiskās, psihotropās, stipri iedarbīgās, indīgās vai radioaktīvās vielas, sprāgstvielas, šaujamieročus vai munīciju, –

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.”

2. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta otrajam un trešajam teikumam. Pieteikuma iesniedzēja apstrīd mantas konfiskācijas institūtu kā soda veidu, tādēļ pieteikumā ietvertā argumentācija attiecoties uz visām apstrīdētajām normām kā kopumu un neietverot speciālus argumentus, kas attiektos uz katru apstrīdēto normu atsevišķi.

Pieteikuma iesniedzēja ar tiesas spriedumu atzīta par vainīgu Krimināllikuma 177. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Kā papildsods viņai piemērota mantas konfiskācija, to attiecinot uz vienā no Pieteikuma iesniedzējas bankas kontiem noguldītajiem naudas līdzekļiem. Tādējādi apstrīdētās normas kā kopums esot piemērotas Pieteikuma iesniedzējai.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka Satversmes 105. pants aizsargā personas tiesības uz īpašumu. Savukārt kriminālprocesā piemērotais papildsods – mantas konfiskācija – aizskarot Satversmes 105. pantā Pieteikuma iesniedzējai garantētās pamattiesības, jo ar to tiek atņemtas īpašuma tiesības uz konfiscētajiem naudas līdzekļiem.

Apstrīdēto normu pieņemšanas procedūras tiesiskums un tajās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis pieteikumā netiek apstrīdēts. Tomēr, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, leģāli iegūtas mantas konfiskācija neatbilstot samērīguma principam, ja konfiscētā manta nav saistīta ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas ir piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai, esot jāvērtē, vai mantas konfiskācija kā soda veids sasniedz Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā paredzētos soda mērķus. Likumīgi iegūtas mantas konfiskācija kā kriminālsoda veids neesot piemērota Krimināllikumā paredzēto soda mērķu sasniegšanai.

Apstrīdēto normu leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Ja likumdevēja mērķis ir noteikt sodu, kura sekas ir indivīda mantas samazinājums, tad varot noteikt naudas sodu, paredzot arī tā minimālo un maksimālo robežu. Mantas konfiskācijai kā sodam neesot noteikta maksimālā robeža, tādēļ tā neatbilstot arī skaidrības un paredzamības prasībām. Tātad kriminālsoda mērķi esot iespējams sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Labums, ko no likumīgi iegūtas mantas konfiskācijas gūst sabiedrība, neesot lielāks par indivīda interesēm nodarīto kaitējumu. Konfiscētā manta nemainīgā sastāvā pārejot no personas īpašuma valsts īpašumā, t.i., valsts jeb sabiedrība īpašumā iegūstot tādu pašu naudas summu, kādu konfiskācijas gadījumā zaudē indivīds.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēja iesniedza savu rakstveida viedokli. Tajā norādīts, ka likumdevējs pats aprobežojis savu rīcības brīvību, definējot kriminālsoda mērķus Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā. Mantas konfiskācijai kā soda veidam esot vienlaikus jāsasniedz visi minētie mērķi, citādi šāds soda veids esot uzskatāms par neatbilstošu Satversmei. Tāpat

Pieteikuma iesniedzēja norāda, kādēļ nepiekrīt atsevišķiem pieaicināto personu norādītajiem apsvērumiem.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Latvijas Republikas Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas viedoklim un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 105. pantam.

Satversmes 105. pants paredzot valstij tiesības ne tikai regulēt, ierobežot un kontrolēt īpašuma izmantošanu, bet arī noteiktos gadījumos īpašumu atņemt. Mantas konfiskācija varot tikt vērtēta kā Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos nostiprināto pamattiesību ierobežojums.

Saeima uzskata, ka apstrīdētajām normām ir vairāki leģitīmi mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības, kā arī citu personu tiesību aizsardzība. Šādam mantas konfiskācijas leģitīmā mērķa formulējumam Satversmes tiesa jau esot piekritusi lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01.

Likumdevējam sodu politikas jomā esot plaša rīcības brīvība, savukārt Satversmes tiesas kompetencē esot pārbaude, vai likumdevējs nav acīmredzami pārkāpis tam Satversmē noteiktās rīcības brīvības robežas. Likumdevēja izšķiršanās par to, kāda soda vai papildsoda piemērošana par konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu būtu samērīga vai nepieciešama, esot sodu politikas jautājums. Turklāt Satversmes tiesa esot pati sevi ierobežojusi attiecībā uz Krimināllikumā paredzēto sodu apmēra satversmības pārbaudi, uzskatot, ka tas ir sodu politikas jautājums un atrodas ārpus Satversmes tiesas kompetences.

Saeima norāda, ka ir ņēmusi vērā un likumdošanas procesā novērsusi visas mantas konfiskācijas tiesiskā regulējuma nepilnības, uz kurām iepriekš norādījusi Satversmes tiesa. Pirmkārt, likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 4. pielikumā ir noteikta manta, kas notiesātajam vai viņa apgādībā esošajām personām nav konfiscējama. Otrkārt, mantas konfiskācija kā pamatsods no Krimināllikuma ir izslēgta, bet tās piemērošana saglabāta vienīgi kā papildsods. Līdz ar to Saeima esot pārskatījusi Krimināllikuma sevišķajā daļā ietvertos sodus un norādījusi konkrētus gadījumus, kad mantas konfiskācija kā papildsods būtu saglabājama. Treškārt, likumdevējs piešķīris rīcības brīvību

tiesai katrā konkrētā gadījumā lemt par mantas konfiskācijas piemērošanu un apmēru. Ceturtkārt, Krimināllikumā paredzēts, ka tiesa, nosakot mantas konfiskāciju, konkrēti norāda konfiscējamo mantu. Pieteikuma iesniedzēja neesot norādījusi, kādā veidā likumdevējs būtu acīmredzami pārkāpis tam Satversmē noteiktās rīcības brīvības robežas.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Saeima iesniegusi papildu paskaidrojumus, kuros pausts viedoklis, ka Pieteikuma iesniedzēja nepamatoti saista apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi ar Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā noteiktajiem soda mērķiem. Konstitucionālās sūdzības ietvaros Satversmes tiesā esot izvērtējams vienīgi tas, vai likumdevējs nav acīmredzami pārkāpis tam Satversmē noteiktās rīcības brīvības robežas.

Dažādās pasaules valstīs esot būtiski atšķirīgi pilsoniskie, politiskie, ekonomiskie, sociālie un kultūras apstākļi, un tādēļ arī valstu krimināltiesību sistēmas, principi un risinājumi bieži vien esot tikpat atšķirīgi. Katras suverēnas valsts pašas ziņā esot lemšana par to, kā vislabāk būtu risināmas tās teritorijā radušās problēmas, protams, nodrošinot to, ka attiecīgie risinājumi iekļaujas demokrātiskās valstīs pieņemamos ietvaros. Tādējādi nevis Satversmes tiesai, bet vienīgi pašam likumdevējam esot tiesības un pienākums reaģēt uz sabiedrības tiesiskajā apziņā notiekošo vērtību maiņu.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Tieslietu ministrija – norāda, ka Satversmes tiesa lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 jau apskatījusi atsevišķus ar mantas konfiskāciju saistītus jautājumus. Kaut arī lieta tika izbeigta, Satversmes tiesa minētajā lēmumā vērsusi uzmanību uz atsevišķiem mantas konfiskācijas soda piemērošanas un izpildes regulējuma trūkumiem.

Tieslietu ministrija izstrādājusi vairākus likumprojektus, kuru mērķis bijis novērst Satversmes tiesas norādītos trūkumus, un šie likumprojekti pieņemti Saeimā. Ar 2012. gada 13. decembra grozījumiem Krimināllikumā būtiski sašaurināta iespēja piemērot mantas konfiskāciju kā sodu. Krimināllikuma 42. pantā šobrīd esot noteikts, ka mantas konfiskāciju var piemērot vienīgi kā

papildsodu. Tiesām noteikts pienākums konkrēti norādīt, kura manta ir konfiscējama. Būtiski pārskatītas Krimināllikuma sevišķās daļas sankcijas attiecībā uz mantas konfiskāciju un mantas konfiskācija noteikta kā alternatīvi piemērojams, nevis obligāts papildsods. Savukārt likumā „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” ar 2013. gada 15. maija grozījumiem iekļauts tās mantas saraksts, kas notiesātajam vai viņa apgādībā esošajām personām nav konfiscējama.

Ar minētajiem grozījumiem esot novērstas Satversmes tiesas norādītās problēmas, tomēr, pēc Tieslietu ministrijas ieskata, tie nenovēršot pamatproblēmu, kas saistīta ar mantas konfiskācijas kā soda samērīgumu un atbilstību Satversmei un starptautiski atzītajām cilvēktiesībām. Mantas konfiskācijas leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt vienīgi tad, ja tiek konfiscēta noziedzīga nodarījuma rezultātā iegūta manta, ar noziedzīgu nodarījumu saistīta manta vai arī noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas rīki, nevis tajos gadījumos, kad tiek konfiscēta personas likumīgi iegūtā manta.

Likumīgi iegūtas mantas konfiskācija neesot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo leģitīmo mērķi varot sasniegt vienīgi ar nelikumīgi iegūtas mantas konfiskāciju. Sabiedrības drošība un tikumība esot aizsargājama, piemērojot citus soda veidus. Leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, jo Krimināllikumā definētie sodu mērķi varot tikt sasniegti, piemērojot naudas sodu. Turklāt naudas sods varot tikt aizstāts ar cietumsodu, un tādējādi esot nodrošināta soda neizbēgamība. Sabiedrības gūtais labums neesot lielāks par personai nodarīto kaitējumu, jo mantas konfiskācija notiekot Civilprocesa likumā paredzētajā kārtībā, kas savukārt prasot ievērojamus ieguldījumus no valsts.

Personai būtu konfiscējama vienīgi tāda manta, kas iegūta noziedzīgā ceļā vai izmantota noziedzīga nodarījuma veikšanai. Turklāt šāda konfiskācija būtu piemērojama nevis kā sods, bet gan kā noziedzīgi iegūto līdzekļu izņemšana, jo persona neesot tiesīga izmantot noziedzīgi iegūtos labumus. Gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksē, gan Latvijai saistošajos starptautiskajos līgumos uzmanība tiekot veltīta tieši noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijai. Kriminālprocesa likums ietverot pietiekami plašu noziedzīgi

iegūtas mantas konfiskācijas regulējumu, tomēr tā piemērošanu kavējot pārlieku plašā mantas konfiskācijas kā soda piemērošana.

Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija uzskata apstrīdētās normas un mantas konfiskāciju kā soda veidu par neatbilstošu Satversmes 105. pantam. Atbilstoši Satversmes 105. pantam mantas konfiskācija būtu piemērojama vienīgi attiecībā uz noziedzīgi iegūtu mantu, ar noziedzīgu nodarījumu saistītu mantu vai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas rīkiem.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija – uzskata, ka Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu nav interpretējamas šķirti no nepieciešamības nodrošināt citu personu tiesību aizsardzību. Tādējādi valstij esot pienākums noteikt taisnīgus sodus par krimināli sodāmiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Mantas konfiskācija esot pieļaujama, taču gan tās tiesiskajai bāzei, gan piemērošanai jāatbilst stingri noteiktiem kritērijiem. Pirmkārt, mantas konfiskācija varot tikt veikta tikai uz tāda pietiekami skaidra un konkrēta likuma pamata, kurā ir skaidri definētas visas tās situācijas, kad personas īpašumu var atsavināt bez atlīdzības. Otrkārt, taisnīgai vajagot būt arī konfiskācijas piemērošanas procedūrai, t.i., katrā situācijā jāizvērtē mantas konfiskācijas piemērošanas samērīgums, un mantas konfiskācijas piemērošanas procesā personām, uz kuru mantu konfiskācija varētu tikt vērsta, jābūt nodrošinātām pietiekamām procesuālajām garantijām, lai tās varētu efektīvi aizsargāt savas tiesības.

Mantas konfiskācija esot efektīvs līdzeklis, ar kuru varot sasniegt Krimināllikuma 35. pantā paredzētos soda mērķus – aizsargāt sabiedrības drošību, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas ievērotu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Mantas konfiskācija esot salīdzināma ar citu kriminālsoda veidu – naudas sodu. Abos gadījumos mērķis esot sodīt personu ar mantisko piedziņu. Turklāt mantas konfiskāciju varot vērst vienīgi pret notiesātās personas mantu, atšķirībā no naudas soda, kuru notiesātais varot samaksāt arī no trešo personu līdzekļiem. Tādējādi tieši mantas konfiskācija visefektīvāk nodrošinot soda mērķu sasniegšanu.

Pieteikumā paustais viedoklis, ka mantas konfiskācijai nav noteikta maksimālā robeža un tādēļ šāds sods ir neparedzams un prettiesisks, neesot pamatots. Likumdevējs esot noteicis mantu, kura nav konfiscējama, un tādējādi esot noteikta arī mantas konfiskācijas maksimālā robeža.

Pēc Iekšlietu ministrijas ieskata, mantas konfiskācija kā soda veids un apstrīdētās normas esot uzskatāmas par atbilstošām Satversmes 105. pantam.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Augstākā tiesa – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam. Apstrīdētajās normās paredzētais ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, un tam esot leģitīms mērķis.

Latvijā esot bijušas problēmas ar mantas konfiskācijas soda izpildi, tomēr tās nedrīkstot risināt, izslēdzot mantas konfiskāciju no kriminālsodu sistēmas. Iespējamās kāda soda veida izpildes problēmas pašas par sevi nenozīmējot, ka šāds soda veids neatbilst leģitīmajam mērķim, un esot iespējas pilnveidot attiecīgā soda veida piemērošanas kārtību. Mantas konfiskācija esot tāds soda veids, kura mērķis neesot saistīts ar noziedzīgā ceļā iegūtas mantas atsavināšanu. Šādus jautājumus risinot nevis apstrīdētās normas, bet gan Kriminālprocesa likuma normas. Mantas konfiskācija kā soda veids esot salīdzināma ar naudas sodu, un tās mērķis esot nevis atsavināt noziedzīgā ceļā iegūto, bet gan sodīt personu ar mantisko piedziņu.

Likumdevējs esot novērsis tās mantas konfiskācijas tiesiskā regulējuma problēmas, uz kurām iepriekš norādījusi Satversmes tiesa. No apelācijas instances tiesas sprieduma izrietot, ka Pieteikuma iesniedzējai apstrīdētās normas piemērotas likumdevēja pilnveidotajā redakcijā. Tiesa esot noraidījusi prokurora viedokli, ka konfiscējama visa Pieteikuma iesniedzējai piederošā manta, un attiecinājusi mantas konfiskāciju tikai uz vienu no Pieteikuma iesniedzējas bankas kontiem. Tādējādi tiesa esot izvērtējusi piemērotā soda samērību ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu, radīto kaitējumu un citiem apstākļiem.

Šobrīd spēkā esošais mantas konfiskācijas kā papildsoda tiesiskais regulējums atbilstot Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra – norāda, ka mantas konfiskācija aizskar Satversmes 105. pantā garantētās pamattiesības. Tomēr šīs tiesības neesot absolūtas, jo īpašuma tiesības varot ierobežot saskaņā ar likumu. Šī prasība esot ievērota, jo īpašuma tiesību ierobežojums noteikts Krimināllikumā, mantas konfiskāciju paredzot kā papild sodu par izdarītu noziedzīgu nodarījumu.

Mantas konfiskācija, tāpat kā naudas sods, esot mantiska rakstura kriminālsods, kas atstāj iespaidu arī uz vainīgās personas ģimenes locekļu vai citu tuvinieku labklājību. Tiesai, piemērojot Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētās sankcijas, esot dota iespēja vērtēt, vai mantas konfiskācijas piemērošana ir nepieciešama soda mērķu sasniegšanai. Tiesa varot ņemt vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Turklāt tiesai, piemērojot mantas konfiskāciju, esot konkrēti jānorāda, kāda manta konfiscējama.

Pēc Ģenerālprokuratūras ieskata, Saeima esot novērsusi mantas konfiskācijas tiesiskā regulējuma problēmas, uz kurām iepriekš norādījusi Satversmes tiesa. Tādējādi mantas konfiskācija esot pamatota un nepieciešama kriminālsoda mērķu sasniegšanai.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka mantas konfiskācija kā kriminālsods esot atzīstama par īpašuma tiesību ierobežojumu Satversmes 105. panta izpratnē, kas demokrātiskā un tiesiskā valstī esot pieļaujams, jo īpašuma tiesības neesot absolūtas.

ECT esot secinājusi, ka sodu prakse dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga. Pasaulē pastāvot ievērojamas pilsonisko, politisko, ekonomisko, sociālo un kultūras apstākļu atšķirības, kas ietekmējušas katras valsts kriminālās justīcijas sistēmas izveidi. Katrai valstij pašai esot jāizlemj, kā vislabāk risināmas tās teritorijā radušās problēmas, nodrošinot to, ka attiecīgie risinājumi iekļaujas demokrātiskās valstīs pieņemamos ietvaros.

Mantas konfiskācijas kā kriminālsoda mērķi neatšķiroties no jebkura cita kriminālsoda mērķiem un esot norādīti Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā. Šie mērķi ietverot personas sodīšanu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī

personu atturēšanu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Mantas konfiskācija esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, īpaši tajos gadījumos, kad persona vēlējusies prettiesiski iegūt materiālus labumus. Apzināšanās, ka sods par materiālu labumu iegūšanu prettiesiskā veidā ir personas mantas konfiskācija, varētu atturēt personas no šāda rakstura noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Mantas konfiskācijas kā kriminālsoda veida noteikšana esot valsts politiska izšķiršanās. Tādējādi neesot pamata vērtēt, vai citi soda veidi būtu labāk piemēroti personas sodīšanai. Tāpat šajā lietā neesot pamata vērtēt konfiscējamās mantas iegūšanas likumību. Satversmes 105. pants aizsargājot vienīgi likumīgi iegūtu īpašumu un nedodot tiesības uz noziedzīga nodarījuma rezultātā iegūtu mantu. Apstrīdētajās normās paredzētā mantas konfiskācija neesot sods, kuru piemēro, lai atsavinātu noziedzīgi iegūtu mantu, bet gan tiekot piemērota līdzīgi naudas sodam, lai sodītu personu ar mantisko piedziņu.

No cilvēktiesību viedokļa esot vērtējams tas, vai valstī izveidotā sistēma ietver mehānismu, kas nodrošina samērīgu mantas konfiskācijas kā soda piemērošanu. Latvijā mantas konfiskāciju piemērojot tiesu sistēma, kas arī atbildot par šā soda veida samērīgu piemērošanu un citu tiesību principu ievērošanu. Turklāt likumdevējs noteicis mantu, kas nevar tikt konfiscēta, kā arī piešķīris rīcības brīvību tiesām, ļaujot tām katrā individuālā gadījumā izvērtēt, vai mantas konfiskācijas piemērošana būtu samērīga ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Mantas konfiskācija kā soda veids nevarot tikt atzīta par galēji nesamērīgu vai acīmredzami necilvēcīgu. Līdz ar to apstrīdētās normas, pēc Tiesībsarga ieskata, atzīstamas par atbilstošām Satversmes 105. pantam.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedra – uzskata, ka mantas konfiskācijas institūts ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā un ir vērtējams kā Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums. Īpašuma tiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis.

Ņemot vērā Satversmes tiesas norādītās mantas konfiskācijas tiesiskā regulējuma nepilnības, Saeima esot izdarījusi uz mantas konfiskācijas institūta

reglamentācijas pilnveidi vēršus grozījumus apstrīdētajās normās. Mantas konfiskācija esot izslēgta no pamatsoda veidiem, un ievērojami samazināts to noziedzīgo nodarījumu skaits, par kuriem var tikt piemērota mantas konfiskācija. Turklāt tiesām esot dota rīcības brīvība mantas konfiskāciju arī nepiemērot. Šāds regulējums nodrošinot soda samērīgumu un individualizāciju un ļaujot tiesai katrā konkrētā gadījumā, izvērtējot lietas faktiskos apstākļus, noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī apsūdzētā personību, lemt par to, vai un kādā apmērā mantas konfiskācija piemērojama.

No Satversmes 64. panta izrietot likumdevēja tiesības veidot sodu sistēmu un noteikt sodus par konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem. Likumdevēja izšķiršanās par to, kāda soda vai papildsoda piemērošana par konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu būtu samērīga vai nepieciešama, esot sodu politikas jautājums. Tādējādi likumdevējam esot plaša rīcības brīvība, nosakot par katra noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu piemērojamo sodu.

Alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis varētu būt noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas regulējuma pilnveidošana. Tomēr tas nenozīmē, ka likumdevējs būtu pārkāpis tam piešķirtās rīcības brīvības robežas. Latvijai saistoši starptautiskie tiesību akti, kas regulē noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, nosakot valsts pienākumu veikt pasākumus, kas nepieciešami šajos aktos nosprausto mērķu sasniegšanai. Taču nevienā no šiem starptautisko tiesību aktiem neesot atrodams aizliegums noteikt mantas konfiskāciju kā soda veidu. Tādējādi mantas konfiskācijas noteikšana papildsoda veidā neesot pretrunā ar starptautisko tiesību aktu priekšrakstiem.

Neesot saskatāms pamats tam, lai apstrīdētās normas varētu atzīt par neatbilstošām Satversmes 105. pantam. Aktuālā apstrīdēto normu redakcija ļaujot tiesai katrā konkrētā gadījumā izvērtēt mantas konfiskācijas samērīgumu ar nodarījuma raksturu, soda mērķiem un sabiedrības interesēm.

10. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte – norāda, ka mantas konfiskācijas piemērošana ir Satversmes 105. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojums, tomēr tas noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis.

Mantas konfiskācijas kā papildsoda mērķis esot gan sodīt vainīgo personu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, gan arī kalpot prevencijas mērķu sasniegšanai. Uz materiālām vērtībām orientētā sabiedrībā mantas konfiskācija atturot personas no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas un esot īpaši piemērota prevencijas mērķu sasniegšanai. Ja tiktu atcelts apstrīdētajās normās noteiktais mantas konfiskācijas sods, vienlaikus būtu nepieciešams paplašināšanas virzienā pārskatīt Kriminālprocesa likuma regulējumu par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju.

Pēc Satversmes tiesas lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 likumdevējs esot dažādos veidos pilnveidojis mantas konfiskācijas tiesisko regulējumu. Kaut arī tas esot vērtējams kā pozitīvs solis uz mantas konfiskācijas tiesiskā regulējuma tuvināšanu Eiropas vispārējai izpratnei, tomēr ar likumprojektiem saistītajos dokumentos ietvertā informācija par mantas konfiskācijas institūta funkcijām esot nepilnīga. Tādējādi uzskatāms, ka nav veikta pienācīga mantas konfiskācijas institūta analīze, nav izpētīta mantas konfiskācijas ietekme uz īpašuma tiesībām un nav izvērtēta nepieciešamība mantas konfiskāciju saglabāt Krimināllikumā.

Secinājumu daļa

11. Pieteikumā tiek apstrīdēta triju tiesību normu atbilstība Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam.

Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punkts paredz mantas konfiskāciju kā vienu no krimināllietās piemērojamiem papildsoda veidiem. Krimināllikuma 42. pants reglamentē vispārīgos mantas konfiskācijas piemērošanas nosacījumus. Savukārt Krimināllikuma 177. panta trešās daļas sankcija paredz mantas konfiskāciju kā iespējamu papildsodu par šajā normā paredzēto noziedzīgu nodarījumu.

11.1. Termins „konfiskācija” cēlies no latīņu valodas vārda *confiscatio* – pievienošana fiskam. Latvijas krimināltiesībās un kriminālprocesā termins „konfiskācija” tiek lietots attiecībā uz trim šādām situācijām: 1) mantas

konfiskācija kā kriminālsods; 2) noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija; 3) lietisko pierādījumu un dokumentu konfiskācija (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 7.2. punktu*).

Noziedzīgi iegūtas mantas, kā arī lietisko pierādījumu un dokumentu konfiskāciju regulē Kriminālprocesa likuma sestā sadaļa "Mantiskie jautājumi kriminālprocesā". Apstrīdētās normas uz šiem konfiskācijas veidiem nav attiecināmas, un šo konfiskācijas veidu atbilstība Satversmei pieteikumā netiek apstrīdēta. Tādējādi šīs lietas ietvaros noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija, kā arī lietisko pierādījumu un dokumentu konfiskācija netiks vērtēta.

Šajā lietā Satversmes tiesa vērtēs mantas konfiskāciju kā Krimināllikumā paredzētu soda veidu.

11.2. Mantas konfiskāciju kā soda veidu Satversmes tiesa ir vērtējusi lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01. Šajā lēmumā Satversmes tiesa ir norādījusi apsvērumus par iespējamām lietas izvērtēšanas robežām un likumdevēja rīcības brīvību sodu politikas veidošanā. Turklāt Satversmes tiesa norādīja uz trūkumiem mantas konfiskācijas tiesiskajā regulējumā, kas bija spēkā lietas izskatīšanas brīdī.

Minētajā lietā Satversmes tiesa secināja, ka mantas konfiskācijas kā soda veida atbilstība Satversmei ir izvērtējama, apskatot Krimināllikuma vispārīgās daļas normas, nevis vērtējot vienas Krimināllikuma sevišķās daļas normas tekstu atrauti no kriminālsodu sistēmas. Minētajā lietā nebija apstrīdētas Krimināllikuma vispārīgās daļas normas, kuras regulē mantas konfiskācijas institūtu. Tādēļ Satversmes tiesa secināja, ka tiesvedības turpināšana nav iespējama (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01*).

Šajā lietā Pieteikuma iesniedzēja apstrīd arī mantas konfiskāciju regulējošās Krimināllikuma vispārīgās daļas normas. Tādējādi šajā lietā apstrīdēto normu satversmība var tikt izvērtēta pēc būtības.

11.3. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka sankciju noteikšana par noziedzīgu nodarījumu ir saistīta ar demokrātijas un tiesiskuma izpratni valstī, tādējādi sankciju noteikšana kā politisks jautājums ir likumdevēja kompetencē.

Satversmes tiesa, ievērojot tiesas pašierobežošanās principu, nevērtē tiesību normā ietvertās sankcijas samērīgumu ar noziedzīgā nodarījuma sastāvu (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 29. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja apstrīd mantas konfiskācijas kā tiesību institūta atbilstību Satversmei. Savukārt Krimināllikuma 177. panta trešās daļas sankcija tiek apstrīdēta kā norma, ar kuru mantas konfiskācija kā soda veids ir piemērota Pieteikuma iesniedzējai. Tādējādi Satversmes tiesa šajā lietā nevērtēs mantas konfiskāciju kā sankciju, kas paredzēta par konkrēto noziedzīgo nodarījumu.

Arī Saeimas atbildes rakstā un pieaicināto personu viedokļos norādītie apsvērumi pēc būtības attiecas uz mantas konfiskācijas kā tiesību institūta atbilstību Satversmei, nevis atsevišķu apstrīdēto normu saturu.

Līdz ar to Satversmes tiesa, analizējot apstrīdētās normas, vērtēs mantas konfiskācijas kā vienota tiesību institūta atbilstību Satversmei.

12. Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Pieteikumā tiek apstrīdēta mantas konfiskācijas institūta atbilstība Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam, un par šādu prasījumu lieta arī tika ierosināta. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka mantas konfiskācija kā soda veids ietilpst Satversmes 105. panta otrā un trešā teikuma tvērumā un izvērtējama kā Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 8.4. punktu*).

12.1. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību

samazināšanas vai ierobežošanas (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*). Valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants skaidri norāda uz konstitucionālā likumdevēja mērķi panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes 105. pants ir vērtējams citastarp kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu, kā arī tā piemērošanas praksi.

Konvencijas Pirmā protokola 1. pants nosaka:

„Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz sava īpašuma izmantošanu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek publiskajās interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem.

Iepriekšminētie noteikumi neierobežo valsts tiesības pieņemt likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu.”

12.2. ECT ir atzinusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ietver trīs atsevišķus noteikumus: pirmais, kas ietverts pirmā punkta pirmajā teikumā un kam piemīt vispārīgs raksturs, noteic tiesības uz īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu; otrais noteikums, kas ietverts pirmā punkta otrajā teikumā, regulē īpašuma atņemšanu un paredz tai zināmus nosacījumus; trešais noteikums, kas ietverts otrajā punktā, piešķir valstīm pilnvaras kontrolēt īpašuma izmantošanas kārtību saskaņā ar vispārējām interesēm. Tomēr visi šie noteikumi ir savstarpēji saistīti: otrais un trešais noteikums attiecas uz iejaukšanos īpašuma tiesību netraucētā īstenošanā, un tādēļ tie ir jāinterpretē, ņemot vērā pirmajā noteikumā

nostiprināto principu (sk., piemēram, ECT Lielās palātas 2004. gada 22. jūnija sprieduma lietā „Broniowski v. Poland”, pieteikums Nr. 31443/96, 134. punktu vai 2012. gada 25. oktobra sprieduma lietā „Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia”, pieteikums Nr. 71243/01, 93. punktu).

Mantas konfiskāciju kriminālprocesā kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu ECT ir vērtējusi galvenokārt lietās, kas saistītas ar noziedzīgi iegūtas mantas vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīku konfiskāciju (sk., piemēram, ECT 1986. gada 24. oktobra spriedumu lietā „AGOSI v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 9118/80; 2009. gada 6. aprīļa spriedumu lietā „Ismayilov v. Russia”, pieteikums Nr. 30352/03, vai 2014. gada 13. maija spriedumu lietā „Paulet v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 6219/08). ECT nav vērtējusi mantas konfiskācijas kā kriminālsoda atbilstību Konvencijas normām, tai skaitā arī Konvencijas Pirmā protokola 1. pantam.

ECT praksē īpašuma izmantošanas kontrole un īpašuma tiesību atņemšana tiek vērtēta metodoloģiski atšķirīgi. Tādēļ nepieciešams ņemt vērā, kādā veidā ECT nošķir šos jautājumus lietās par mantas konfiskāciju kriminālprocesa ietvaros.

ECT ir norādījusi: kaut arī mantas konfiskācija kriminālprocesā ietver īpašuma tiesību atņemšanu, tā tomēr uzskatāma par īpašuma lietošanas kārtības kontroli Pirmā protokola 1. panta otrā punkta izpratnē (sk., piemēram, ECT 2001. gada 5. jūlija spriedumu lietā „Arcuri and Others v. Italy”, pieteikums Nr. 52024/99; 2001. gada 26. jūnija spriedumu lietā „C.M. v. France”, pieteikums Nr. 28078/95; 1995. gada 26. aprīļa spriedumu lietā „Air Canada v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 18465/91; 1986. gada 24. oktobra sprieduma lietā „AGOSI v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 9118/80, 51. punktu un 2009. gada 6. aprīļa sprieduma lietā „Ismayilov v. Russia”, pieteikums Nr. 30352/03, 30. punktu). Tikai vienā lietā ECT mantas konfiskāciju kriminālprocesā ir vērtējusi kā mantas atņemšanu. Šāda rīcība tika pamatota ar konkrētas lietas sevišķajiem apstākļiem (sk. ECT 2012. gada 24. jūlija sprieduma lietā „Waldemar Nowakowski v. Poland”, pieteikums Nr. 55167/11, 46. punktu).

Tādējādi ECT praksē mantas konfiskācija kriminālprocesa ietvaros parasti tiek vērtēta kā īpašuma tiesību kontrole, nevis īpašuma tiesību atņemšana.

Īpašuma tiesību kontrole ECT lietotajā terminoloģijā pēc būtības līdzinās īpašuma tiesību ierobežošanai Satversmes tiesas lietotajā terminoloģijā.

12.3. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, kā arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu. Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu vai 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*).

Tomēr tiesības uz īpašumu demokrātiskā tiesiskā valstī nav absolūtas. Pirmkārt, tiesības uz īpašumu sevī ietver arī īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Otrkārt, tiesības uz īpašumu var ierobežot saskaņā ar likumu. Līdz ar to tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar likumu leģitīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 12. punktu vai 2014. gada 10. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-04-03 7.2. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka mantas konfiskācija kā soda veids nav aplūkojama Satversmes 105. panta ceturtā teikuma kontekstā, jo tā nav īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pret taisnīgu atlīdzību. Šis teikums neregulē situācijas, kas rodas sakarā ar valsts noteiktu piespiedu līdzekļu izpildi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 8.2. punktu*).

Jāņem vērā, ka Krimināllikumā un Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā termins „atsavināšana” tiek lietots atšķirīgā kontekstā. Atbilstoši Krimināllikuma 42. panta pirmajai daļai mantas konfiskācija kā soda veids nozīmē notiesātā īpašumā esošās mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšanu valsts īpašumā. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka mantas konfiskācija kā kriminālsods netiek piemērota, lai atsavinātu noziedzīgā ceļā iegūtos līdzekļus. Krimināllikuma izpratnē šā soda piemērošanas iespēja nav saistīta ar to, kādā veidā persona ieguvusi mantu. Piemēram, fakts, ka manta ir mantota, saņemta kā dāvana vai

nopirkta par algu, nav šķērslis tās konfiskācijai. Mantas konfiskācija šajā aspektā pēc būtības ir līdzīga naudas sodam – tās mērķis nav atsavināt noziedzīgā ceļā iegūto, bet gan sodīt personu ar mantisko piedziņu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 7.3. punktu*).

Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā personas likumīgi iegūto īpašumu, tomēr otrais un trešais teikums atļauj valstij ar likumu ierobežot īpašuma tiesības sabiedrības interesēs. Personas sodīšana ar mantisko piedziņu ir vērtējamā pret tās legāli iegūto mantu, tādējādi apstrīdētās normas ir uzskatāmas par īpašuma tiesību ierobežojumu Satversmes 105. panta izpratnē.

Līdz ar to apstrīdētās normas ir vērtējamas kā Satversmes 105. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojums.

13. Lai noskaidrotu, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais Pieteikuma iesniedzējas īpašuma tiesību ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai ir jāizvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.

14. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esamības priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu un 2008. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-01-03 14. punktu*). Lai izvērtētu apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmes 105. pantam, vispirms jāpārbauda, vai Pieteikuma iesniedzējas īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, t.i.:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, kā arī vai likums nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 5. punktu; 2009. gada 4. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-12-01 10.1. punktu vai ECT Lielās palātas 2012. gada 25. oktobra sprieduma lietā „Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia”, pieteikums Nr. 71243/01, 96. un 97. punktu).*

Lietā nav strīda par to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā un bijušas publiski pieejamas. Tomēr Pieteikuma iesniedzēja pauž viedokli, ka mantas konfiskācijas sodam nav noteikta augšējā robeža, tādēļ tas esot atzīstams par sodu, kura apmēru nav iespējams paredzēt. Šāds sods esot pretējs likuma skaidrības un paredzamības prasībām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9. lpp.*).

14.1. Tas, vai apstrīdētās normas ir gana skaidras, izprotamas un paredzamas, ir jāvērtē kopsakarā ar šo normu tiesiskās regulēšanas priekšmetu.

Satversmes tiesa jau agrāk ir norādījusi uz krimināltiesību nozares tiesiskās regulēšanas īpatnībām un atzinusi: jo smagāks ir iespējamais sods, jo skaidrākiem jābūt likumdevēja reglamentētajiem priekšnoteikumiem personas sodīšanai. Taču pienākums pieņemt tādas normas, kuras ir pietiekami skaidras, nevar tikt pārspīlēts. Tādā gadījumā likumi kļūtu pārāk sastinguši un kazuistiski un tie vairs nebūtu taisnīgi, ņemot vērā attiecību mainību vai konkrētās lietas īpašos apstākļus. Šāda situācija kļūtu vēl jo vairāk iespējama, ja likumdevējs tā vietā, lai noteiktu būtiskākos, ilgākam laika posmam piemērojamus noteikumus, tostarp sodīšanas priekšnoteikumus, kā arī soda veidu un mēru, pārāk sīki aprakstītu katru tiesisko sastāvu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 7.2. punktu).*

Likumdevējs Krimināllikumā nosaka soda veidus, sankcijas par konkrētu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kā arī to minimālās un maksimālās robežas. Savukārt soda samērīguma izvērtēšana un individualizācija katrā krimināllietā ir tiesas kompetencē. Tiesa, piemērojot sodu par noziedzīgu nodarījumu, ņem vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus, kā arī pārējos Krimināllikuma 5. nodaļā

(Soda noteikšana) paredzētos apsvērumus. Šādā veidā tiesa nodrošina soda samērīgumu un individualizāciju katrā krimināllietā.

Tādējādi ikviena persona var iepazīties ar Krimināllikumu un skaidri uzzināt par konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu likumdevēja noteiktās sankcijas robežās. Tomēr vienīgi tiesa var likumdevēja paredzētajās robežās noteikt galīgo sodu par konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

14.2. Atbilstoši Krimināllikuma regulējumam, kas bija spēkā līdz 2013. gada 1. aprīlim, mantas konfiskācija kā soda veids varēja tikt attiecināta uz visu notiesātās personas mantu (ar zināmiem izņēmumiem, kas izrietēja no tiesu prakses). 2013. gada 1. aprīlī spēkā stājās grozījumi Krimināllikumā, ar kuriem tika būtiski grozīts mantas konfiskācijas tiesiskais regulējums. Ar tiem likumdevējs sašaurināja to noziedzīgo nodarījumu loku, par kuriem mantas konfiskācija vispār var tikt piemērota, un to paredzēja vienīgi kā papildsodu. Turklāt tiesām atvēlēta plašāka rīcības brīvība mantas konfiskācijas piemērošanā.

Saskaņā ar Krimināllikuma 42. panta pirmo un otro daļu, kā arī sevišķās daļas normās paredzētajām sankcijām mantas konfiskācijas piemērošana vairs nav obligāta. Tādējādi tiesa, nosakot sodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, mantas konfiskāciju var nepiemērot.

Savukārt Krimināllikuma 42. panta trešā daļa uzliek par pienākumu tiesai, nosakot mantas konfiskāciju, konkrēti norādīt, kāda manta konfiscējama. Mantas konfiskācija vairs nav obligāti attiecināma uz visu notiesātās personas mantu, bet gan piemērojama samērīgi ar noziedzīgā nodarījuma radīto kaitējumu un citiem soda piemērošanas principiem.

Saskaņā ar Krimināllikuma 42. panta ceturtais daļas prasību Saeima ir pieņēmusi grozījumus likumā „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”, kuri stājās spēkā 2013. gada 16. maijā. Ar tiem attiecīgais likums papildināts ar 4. pielikumu „Manta, kura notiesātajam vai viņa apgādībā esošajām personām nav konfiscējama”. Šajā pielikumā ir citastarp noteikts aizliegums konfiscēt notiesātā īpašumā vai kopīpašumā esošu mājokli, kurš ir notiesātā vienīgais mājoklis un kurā viņš dzīvo ikdienā, dažādus sadzīves priekšmetus, pārtikas produktus, kā arī naudu minimālās mēneša darba algas

apmērā uz notiesāto un katru viņa ģimenes locekli. Šis tiesiskais regulējums pēc būtības nosaka mantas konfiskācijas piemērošanas maksimālo robežu.

Minētais mantas saraksts vērtējams kopsakarā ar Krimināllikuma 42. panta trešajā daļā paredzēto tiesas pienākumu konkrēti norādīt, kāda manta ir konfiscējama. No iepriekš teiktā izriet likumdevēja mērķis paredzēt atbildību par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, sodot personu ar mantisko piedziņu un vienlaikus saglabājot personas rīcībā dzīvošanai un likumīgas profesionālās darbības turpināšanai nepieciešamo lietu minimumu. Tiesai ir ne vien tiesības Krimināllikumā paredzētajos gadījumos piemērot mantas konfiskāciju, bet arī pienākums vērtēt šā soda samērīgumu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī personai un tās ģimenei nepieciešamo mantas minimumu.

14.3. Šobrīd spēkā esošais Krimināllikuma regulējums precīzi nosaka, par kādu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu mantas konfiskācija var tikt piemērota. Turklāt ir noteiktas mantas konfiskācijas kā soda veida piemērošanas robežas, no vienas puses, ļaujot tiesai mantas konfiskāciju vispār nepiemērot un, no otras puses, nosakot mantu, kura nevar tikt konfiscēta. Šāds tiesiskais regulējums ļauj personai izprast, kāda ir mantas konfiskācijas kā soda veida minimālā un maksimālā robeža.

Tas apstākļi, ka tiesām ir jāizvēlas piemērotākais soda veids un apmērs likumdevēja noteiktajās robežās, atbilst kriminālsodu piemērošanas īpatnībām. Ar to tiek nodrošināta soda individualizācija katrā izskatāmajā krimināllietā. Tādējādi likums nodrošina pietiekamu aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

15. Vērtējot apstrīdēto normu satversmību, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir analizējams kopsakarā ar Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā noteiktajiem soda mērķiem.

Mantas konfiskācija, gluži kā ikviens kriminālsods, ir vērsta uz Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā noteikto soda mērķu sasniegšanu, t.i., lai aizsargātu sabiedrības drošību, atjaunotu taisnīgumu, sodītu vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializētu sodīto personu un panāktu, lai

notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šādi soda mērķi palīdz aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību un citu personu tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 11. punktu*). Minētie mērķi ir uzskatāmi par leģitīmiem pamattiesību ierobežošanas mērķiem Satversmes izpratnē.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi: demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzība.

16. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa pārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir pretiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu vai 2011. gada 18. marta sprieduma lietā Nr. 2010-50-03 12. punktu*).

Tai pašā laikā jāņem vērā, ka Satversmes tiesa vairākkārt ir norādījusi uz tiesas pašierobežošanās principu sodu politikas jomā. Izskatot lietas, kas skar Krimināllikumā noteikto sankciju satversmību, Satversmes tiesai jāņem vērā, ka likumdevējam sodu politikas jomā ir plaša rīcības brīvība, taču Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai likumdevējs nav acīmredzami pārkāpis tam Satversmē noteiktās rīcības brīvības robežas (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 29. punktu un 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 5. punktu*). Kaut arī

minētās atziņas ir izteiktas lietās par atsevišķu kriminālsodu sankcijām, arī soda veidu izvēle ir sodu politikas jautājums.

17. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmo mērķi.

Pieteikuma iesniedzēja pauž viedokli, ka ikvienam kriminālsodam būtu jāsasniedz visi Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā noteiktie soda mērķi, taču ar apstrīdētajās normās noteikto pamattiesību ierobežojumu neesot iespējams sasniegt gandrīz nevienu no šiem mērķiem.

Satversmes tiesa jau iepriekš norādīja uz ciešo saistību starp pamattiesību ierobežojuma leģitīmajiem mērķiem un soda mērķiem, kas definēti Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā. Tomēr jāņem vērā, ka šie jēdzieni nav sinonīmi. Samērīguma principa kontekstā tiek vērtēta pamattiesību ierobežojuma atbilstība leģitīmajiem mērķiem.

Tā kā kriminālsodi veido vienotu sistēmu, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis šajā gadījumā ir attiecināms uz visu kriminālsodu sistēmu, ne vien mantas konfiskāciju kā atsevišķu soda veidu. Lai regulētu personu uzvedību un atturētu tās no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, valstij ir jāparedz personas atbildība par prettiesisku rīcību. Soda piemērošana par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu ir vērsta uz demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzību. Tādējādi arī mantas konfiskācija kā soda veids sasniedz pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi.

Līdz ar to izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

18. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Pieteikuma iesniedzēja pauž viedokli, ka gadījumā, ja likumdevējs vēlējies noteikt sodu, kura sekas būtu indivīda mantas samazinājums, to bijis iespējams panākt ar naudas sodu. Tam esot skaidri noteikts maksimālais apmērs, un naudas

sods esot uzskatāms par indivīda tiesības mazāk ierobežojošu sodu nekā mantas konfiskācija.

Izvērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī saudzējošākā veidā, Satversmes tiesa ņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Noskaidrojot saudzējošāka risinājuma iespējamību, tiesa nevar darboties likumdevēja un valsts pārvaldes vietā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*).

Atbilstoši Krimināllikuma 41. panta otrajai daļai maksimālais naudas soda apmērs ir 200 minimālās mēnešalgas jeb 72 tūkstoši eiro (aprēķināts pēc minimālās algas apmēra šā sprieduma taisīšanas dienā). Tiesa, piemērojot Pieteikuma iesniedzējai mantas konfiskāciju, šo sodu attiecināja uz naudas līdzekļiem bankas kontā, kuri daudzkārt pārsniedz maksimālo naudas soda apmēru. Savukārt gadījumos, kad notiesātajai personai nekādu ievērojamu īpašumu nav, maksimālais naudas soda apmērs var daudzkārt pārsniegt tās mantas vērtību, kuru šai personai varētu atsavināt, piemērojot mantas konfiskāciju. Tātad tas, kurš no minētajiem soda veidiem uzskatāms par bargāku, pēc būtības ir atkarīgs no notiesātās personas mantiskā stāvokļa. Arī Tiesībsargs pamatoti norāda, ka nav pamata diskusijai par to, vai mantas konfiskācijas aizstāšana ar naudas sodu būtu samērīgāks līdzeklis Satversmes 105. pantā nostiprināto pamattiesību aizsardzībai (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 65. lpp.*).

Pēc Satversmes tiesas ieskata, no tā vien, ka kāds soda veids ir mazāk ierobežojošs pret konkrētu notiesāto personu, neizriet likumdevēja pienākums paredzēt vienīgi šādu soda veidu. Likumdevējs politiskā procesā ir tiesīgs izvēlēties atbilstošākos soda veidus un sankcijas par Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. Savukārt tiesa katrā individuālā gadījumā nosaka piemērotāko sodu likumdevēja paredzētajās robežās.

Arī ECT ir atzinusi Konvencijas dalībvalstu rīcības brīvību sodu politikas veidošanā un piemērotāko sodu izvēlē. Valstis var izvēlēties Konvencijas prasībām atbilstošus soda veidus, īpaši gadījumos, kad konkrēts sods nav jāpiemēro obligāti, bet to piemēro neatkarīgs tiesnesis pēc visu atbildību pastiprinošo un mīkstinājošo apstākļu izvērtēšanas konkrētā lietā (*sal. ECT Lielās*

palātas 2013. gada 9. jūlija sprieduma lietā "Vinter and others v. the United Kingdom", pieteikumi Nr. 66069/09, 130/10 un 3896/10, 105. un 106. punktu).

Lai nodrošinātu soda individualizāciju un samērīgumu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu, likumdevējam ir nepieciešama rīcības brīvība noteikt dažādus soda veidus – vieglākus, kas piemērojami par mazāk nozīmīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, un bargākus, kas piemērojami par smagākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Turklāt katrs soda veids ir unikāls, jo atšķiras no citiem pēc savas bardzības un ierobežo atšķirīgas cilvēka tiesības vai brīvības. Soda veidu klāstam ir jānodrošina iespēja izvēlēties atbilstošāko sodu, kuru tiesa varētu piemērot par katru konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Soda veidi nevar tikt savstarpēji salīdzināti vai vērtēti kā vairāk vai mazāk saudzējoši līdzekļi, un tādējādi nepastāv mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Līdz ar to izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai.

19. Izvērtējot to, vai pamattiesību ierobežojums atbilst tā leģitīmajam mērķim, Satversmes tiesa izvērtē, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Pieteikuma iesniedzēja pauž viedokli, ka mantas konfiskācijas piemērošanas gadījumā konfiscētā manta nemainītā sastāvā pāriet no personas īpašuma valsts īpašumā. Valsts jeb sabiedrība iegūstot tādu pašu naudas summu, kādu mantas konfiskācijas rezultātā zaudējot notiesātā persona. Neesot pamata uzskatīt, ka sabiedrībai konfiscētā manta ir nepieciešama. Tādējādi sabiedrība negūstot labumu, kas būtu lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu.

Satversmes tiesa norāda, ka kriminālsodi netiek piemēroti tādēļ, lai nodrošinātu ienākumus valsts budžetā. Sabiedrības labums, kas tiek nodrošināts, realizējot kriminālo justīciju, ir demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzība. Šādu sabiedrības interešu mantisko vērtību aprēķināt nav iespējams. Tādējādi personas tiesību ierobežojums nav tieši salīdzināms ar sabiedrības gūto labumu.

Var piekrist Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes norādītajam, ka uz materiālām vērtībām orientētā sabiedrībā vēršanās pret personu mantiskajām interesēm ir īpaši piemērots līdzeklis, lai tās atturētu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, turklāt par smagākiem pārkāpumiem var tikt piemērots arī bargāks sods (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 49. lpp.*).

Salīdzinājumā ar agrāko tiesisko regulējumu šobrīd mantas konfiskācijas piemērošanas iespējas Krimināllikumā ir ievērojami sašaurinātas. Tas liecina, ka likumdevējs, ņemot vērā pašreizējo situāciju, ir apsvēris, kādos gadījumos un kādā kārtībā mantas konfiskācija ir piemērojama. Tieši iespēja zaudēt īpašumu ir piemērots līdzeklis personu atturēšanai no mantiska rakstura noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tādējādi labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums atbilst gan legitīmajam mērķim, gan samērīguma principam kopumā.

Apstrīdētās normas atbilst Satversmes 105. pantam.

20. Krimināllikumā noteikto soda veidu izvēle ir politiska izšķiršanās, un tā ir likumdevēja kompetencē. Savukārt Satversmes tiesa var pārbaudīt vienīgi to, vai likumdevējs nav acīmredzami pārkāpis savas rīcības brīvības robežas.

Tomēr Satversmes tiesa vērš Saeimas uzmanību uz to, ka daļa Eiropas valstu ir atteikušās no mantas konfiskācijas kā soda veida krimināltiesībās un priekšroku devušas plašākai nelegāli iegūtas mantas vai ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas konfiskācijai. Tas norāda uz soda mērķu attīstību un vērtību maiņu Eiropas tiesiskajā telpā.

Tādēļ arī Saeimai būtu periodiski jāpārvērtē nepieciešamība saglabāt mantas konfiskāciju kā soda veidu, ņemot vērā Latvijas sabiedrības tiesiskajā apziņā notiekošo vērtību maiņu, kā arī valsts starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

Atzīt Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punktu, 42. pantu un 177. panta trešās daļas vārdus „konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas” par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš